

זעומקו של מקרא

דברי עומק
בכרשת השבוע ובמועדים

כי-תצא

ה'תשפ"ו

בכל ענייני החוברת ניתן לפנות אל: 052-7675895
גור-אריה צור מודיעין עילית
להצטרפות לתפוצת מייל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא כי תצא

ויש לשאול, מה טיבן של רוב מצוות אלו בפרשת כי-תצא, שאין להם לכאורה שייכות ליציאה למלחמה.

ויש לומר, כפי פירוש רש"י בתחילת הפרשה **שבמלחמת הרשות** הכתוב מדבר. ולא דברה תורה אלא **כנגד יצר הרע**. ובהתחבר שני הפירושים תהיה מובנה של המלחמה המתוארת מלחמת הרשות נגד יצר הרע. שהיא למעשה הופכת למלחמת חובה נגד יצר הרע הרוצה להפילנו דווקא במצוות הרשות. וממצוות הרשות דרכו סלולה להטותנו הדרך גם ממצוות החובה.

ואשר על כן, נקבצו באו לך כל המצוות המזדמנות שברובן הן מצוות רשות, לומר לך:

כי תצא למלחמתה של תורה, דע כי אתה נלחם לכבוש תורת חיים. אשר בכל עת וזמן ובכל מצב מאורחות החיים, נצבת התורה לימינך לנחותך בדרך, לידע המעשה הנכון אשר תעשה. כי ממנה תוצאות חיים. ואל יפתך יצרך לומר די לך במה שנתחייבת, ומה לך ולמצוות שלא נתחייבת בהן. כי בזה יש לך להילחם עמו מלחמת חובה על פיתויי הרשות.

כי-תצא

כי-תצא למלחמה על-איביך ונתנו' ה' אלהיך בידך ושבית שביו:
(כא,י')

מצוות מזדמנות

כי-תצא. בשימת לב, רב רובן של המצוות הנאמרות בפרשתנו הן מצוות **מזדמנות**. כלומר מצוות שאין חיוב לקיימן כל עוד לא הגיעו לפניך. ויש מהן מצוות רשות, ויש מהן שאתה רודפן להשיגן, ויש מהן שבאות לפניך באקראי, כביכול. ובידך לקיימן, אם תרצה בהן. ויש מהן שהן חובה משהגיעו לידך. ועל זאת תורה המלה **כי**, כלומר **כאשר**. כגון: **כי-תצא וראית, כי-תהליך לאיש שתי נשים, כי-תהיה לאיש בן סוחר ומוֹרֶה, כי יקרא קן-צפור, כי תבנה בית חדש, כי-יקח איש אשה, כי-ימצא איש, כי-תצא מחנה על-איביך ולשמרת, כי-תדר נדר, כי תבא פגרם רעה, כי תבא בקמת רעה, כי-יקח איש אשה חדשה, כי תקצר קצירך בשדה, כי תחבט זיתך, כי תבצר פריה, ועוד כהנה וכהנה.**

לעומקו של מקרא כי תצא

נשאלים על ידי הסנהדרין, לאפוקי ממלחמת מצוה שביד המלך להחליט.

ולעומקו של מקרא ידרש על דרך המוסר: לעולם ילחם אדם בכל כוחו במושג "רשות". שלא יאמר אדם התורה התירה ויש לי רשות. שעל ידי כך יבוא להקל ראש בדברים הרבה.

וכמובא בפרקי אבות (א,י') **אל תתודע לרשות.** שעל דרך הפשט תכוון המשנה לרשות השוררת, מלשון שררה, שלא תמיד תיטיב עמך.

ועל דרך הדרש ידרש בזה אל תתודע למילה רשות. ומלחמה זאת עם היצר תיקרא **מלחמת הרשות.** שהיום יאמר לו יצה"ר **יש לך רשות** ובאמת יש לו, ומחר שוב יאמר לו יצה"ר **יש לך רשות** ובאמת אין לו, ויתיר לעצמו דברים האסורים.

לכן נאמר **ושבית שביו. ששכבתי** ששכבה ממך את המילה רשות, שכבה גם אותך להיות ברשותו של השבאי, ומעתה יכול הוא לעשות בך כרצונו, עד אשר תשוב ותשכבה אתה את רשותך ממנו, כדי שתהיה אתה ברשות עצמך, ולא כדי לעשות ככל

וכן ומובא בפרדס רימונים בשם ר' חיים ויטאל זי"ע:

ולכן גם מצוות שהנן בגדר רשות, או שאינן חלות על האדם אלא בהזדמנו, גם אותן יש לאדם להתאמץ ולהשתדל לרדף אחריהן לקימן לטובת השלמת תקון נשמתו בזה העולם.

ואשר על כן נתקבצו המצוות המזדמנות לפרשת כי תצא, לומר לך, כי תצא למלחמת התורה והמצוה, אל תנח ידך מן המזדמנו לך, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, ושכר מצוה מצוה, לתקן שרשה ושרשיך במקום עליון.

~~~~~

מלחמת הרשות

ושבית שביו

כי-תצא למלחמה על-אויביך ונתננו ה' אליהך בגדך ושבית שביו (כא,י')

פירש רש"י (פס' יא') **במלחמת הרשות** הכתוב מדבר. כלומר בפשט הדברים דיבר הכתוב במלחמה שבה

לעומקו של מקרא כי תצא

וְהִבֵּאתָה את תשובתך, כמביא
ביכורים לבית ה', אֶל-תְּוֹךְ בֵּיתְךָ, אל
פְּנִימִיּוֹתְךָ שלא תהיה תשובה חיצונית
בלבד אלא גם פְּנִימִית.

או פֶּלֶךְ לדרך זו: מאי אֶל-תְּוֹךְ
בֵּיתְךָ, לנהל את ביתך על פי דרך
התשובה שקבלת עליך.

וְגִלְתָּה אֶת-רֹאשֶׁהּ וְעִשְׂתָּה אֶת-
צִפְרָנֶיהָ הם הקליפות אשר נדבקו בך
בטרם תשובתך. עתה תסיר אותם
ממך, לכן נאמר בהמשך וְהִסְרִיהָ אֶת-
שֹׁמְלֹת שְׂבִילָהּ מֵעַלֶיךָ (פס' יג')
ומעתה תהיה התשובה לך ולחלקך כל
הימים.

^^^

וְשִׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ וְתִשְׁבִּי שְׁבִיּוֹ
על דרך לשון נופל על לשון ירמוז
לאלוהו התשבי, באשר וְשִׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ
הן אותיות וְתִשְׁבִּי שְׁבִיּוֹ.
הוא אליהו הנביא שְׁשׁוּבָה מן השבאי
הוא הסטרא אחרא, את כל התינוקות
שנשבו על ידו, ומחזירן בתשובה
לאביהן שבשמים, והרי השבים בכל

העולה על רוחך. אלא אדרבה, כדי
להילחם ברשות ולכלוא אותה לבלתי
תיסרך, ולבלתי הִתְנַדַּע אליה עוד.

^^^

על דרך הרמז וְשִׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ.
תרמוז הפרשה על חזרה בתשובה.
לכן נאמר וְשִׁבִיתָ. אל תקרי וְשִׁבִיתָ
אלא וְשִׁבִיתָ. כנאמר בפר' ניצבים
(ל,ב') וְשִׁבִיתָ עַד ה' אֶלְקִיךָ עד
שתעשה תשובתו של הקב"ה, והיינו
שְׁבִיּוֹ. ולכן אמר ירח ימים הוא חדש
אלול כמובא באוה"ח הק', שבו
מתקבלת תשובתך ביותר. וְרִאִיתָ
בְּשִׁבְלָהּ, והתבוננת בדרך התשובה,
טעמת וראית כי התשובה היא יפת
תאר עד מאד, כאומרו (תהלים
לד,ט') טַעְמוֹ וְרֵאוּ כִּי-טוֹב ה'.

וְתִקְרָא התשובה אֶשֶׁת, נוטריקון אש
תורה, שהתשובה מתקבלת ביותר
כשהיא באה מאש תורה שיוקדת בך.
וְחִשְׁקָתָהּ כָּה, וגמרת בלבך שתהיה
תשובה זו לחלקך תמיד. זה שנאמר
וְלִקְחָתָהּ לָךְ לְאִשָּׁה.

לעומקו של מקרא כי תצא

גלעד כי אם מעט אנשים מן המיושבים בעיר כי כל השאר היו עם אספסוף לכך מעיד כי אליהו מן התושבים כך שמעתי מהר"י טרוט"י משם הר"י בה"ר יצחק ממלאוש. ע"כ לשון התוספות.

ובשימת לב, נרמז כינויו מהפסוק עצמו, שכן בפסוק הנ"ל מלכים א' פרק י"ז פס' א') כתיב מתשבי חסר וו', ויאמר אליהו התשבי מתשבי גלעד. התשבי מתשבי כתיב. וכאמרו: התשבי מתשבי. וכבר נרמז שמו מימות עולם ושנות דור ודור, עת שלח נח את העורב מן התיבה, ונאמר שם: וישלח את-העורב ויצא ושוב עד-יבשת המים מעל הארץ: (בראשית, ח, ז')

ופירש רש"י עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש אגדה (ב"ר שם), מוכן היה העורב לשליחות אחרת, בעצירת גשמים בימי אליהו. עכ"ל.

ולית מילתא דלא רמיזא באורייתא, שהרי יבשת הן אותיות תשבי. כפיוט למוצאי שבת על אליהו הנביא: כלכלוהו העורבים ולא מת לשחת.

לב נשמתם יפת תאר עד מאד, ובדמעות טהרה יבכו בשובם לאביהם שבשמים ולכנסת ישראל אִמָּם נָרַח ימים עד ראש השנה ויום הכיפורים.

ועל דרך הצח יהיו כפסוק [שה"ש ד, יא'] נפת תטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב פחת לשונך וריח שלמתוך פריח לבנון: נפת תטפנה שפתותיהם בתפילה, כדבש מתיקות תורתם ויניקת חלב התחדשותם, כריח לבנון הוא בית מקדשם המלבין שלימות תשובתם על ידי אליהו הנביא משיב נפשם.

ולכן ירמוז הכתוב למה שאמר הנביא מלאכי ג, כג': הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב-אבות על-בנים ולב בנים על-אבותם. ואשר על כן, כל השבים נקראים על שם אליהו הנביא אליהו התשבי: ותשבי שבינו.

ואמנם, נקרא אליהו התשבי על שהיה מתושבי גלעד ככתוב: (מלכים א' פרק י"ז פס' א') : ויאמר אליהו הנביא מתושבי גלעד, ואמרו תוספות [תענית ג.]. שלכך נקרא מתושבי גלעד לפי שהרגו ישראל אנשי יבש גלעד על מעשה פילגש בגבעה ולא נשאר ביבש

לעומקו של מקרא כי תצא

וְהָיִינוּ בָּהּ, אם במלחמת היצר דבר הכתוב, מדוע נקט **מלחמת רשות**. והרי לכאורה כנגד יצר הרע צריך לצאת **למלחמת חובה** ומלחמת **חרמה**, עד הכניעו כליל, ומדוע נקראה מלחמה זו עם היצר **מלחמת רשות**?! **מלחמת מצוה** הוי ליה למימר!

ולעומקו של מקרא יש לומר כי **מלחמת היצר** נקראה **מלחמת רשות** כי נתן הבורא ית' ביד האדם את **כח הבחירה**, והיא **הרשות** האמורה בעניין. שיש לכל אדם **רשות הבחירה** בין יצר הטוב ליצר הרע. ומאחר ובחר האדם **בטוב**, מכאן ואילך **חובה** עליו לצאת למלחמה נגדו, **להפוך** מלחמת רשות זו למלחמת חובה ואף מלחמת חרמה.

^^^

בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין

מובא בברייתא (קידושין ל, עמ' ב') אמר להם הקב"ה לישראל **בְּנֵי בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין** ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם

ועל דרך הרמז ירמוז לאלוהו אשר ישיב לבבות על בנים ורמז **בעורב** שתהיה התשובה **עֲרֵבָה** על השבים שישבו **מאהבה**, **ערב** משיח **וערב** תחיית המתים, כפי שנאמר בפסוק הנ"ל [מלאכי ג, כג']: **הִנֵּה אָנֹכִי שֶׁלֵּם לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה'** הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא.

ואשר על כן גם כאן נאמר: **שלכן** נקרא **תשבי**, על שם **שְׂשׁוּבָה** לב **השבים** **בְּכָל לֵב**, כנאמר: **וְשָׁבִיתָ שְׁבִי, וְשָׁבִיתָ אוֹתִיוֹת וְתִשְׁבִּי. שְׁבִי, אוֹתִיוֹת שְׁבִי** לקיים **וְהָיִיב** לב-אבות על-בנים ולב בנים על-אבותם.

^^^

וְלִקְחָתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה (פס' יא') **פירש"י** לפשוטו של מקרא **לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע**.

ועוד פירש רש"י: **במלחמת הרשות** הכתוב מדבר.

ומכאן יִדְרֹשׁ על דרך המוסר כי מלחמה זו שנקראת **מלחמת הרשות** היא **המלחמה עם יצר הרע**.

לעומקו של מקרא כי תצא

ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' **לפתח** חטאת רובץ. **בפתח בית המדרש** בצאתכם ממנו, כבר שם אתם נמסרים בידו.

ואשר על כן תדרש הפרשה **לעומקו** של מקרא **ללימוד התורה** הק' שהיא **תבלין ליצר הרע**. וכה תדרש:

כי-תצא למלחמה היא מלחמתה של תורה. **על-איביה** הם החבורה אתם אתה לומד. וקראם **איביה** כדאמר רבי חייא בר אבא (קידושין ל, עמ' ב) אפי' האב ובנו הרב ותלמידו **שעוסקין בתורה** נעשים **אויבים** זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים **אוהבים** זה את זה שנאמר {במדבר כא-יד} **על כן יאמר בספר מלחמת ה' את נהב בסופה** אל תקרי **בסופה** אלא **בסופה**.

וספר מלחמת ה', היא הגמרא, בה סדרו רבינא ורב אשי כל מחלוקות החכמים ותירוציהם.

ונתנו ה' אליה בנדף. אחר שתבקש ממי שהחכמה שלו, **ונתנו ה'** אלקיך, את **פירושו** של הלימוד **בנדף**.

נמסרים בידו שנאמר (בראשית ד, ז') **הלא אם-תיטיב שאת** [ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל-בו].

ולעומקו של מקרא, יש להבין כיצד למדה הגמרא מפסוק זה שהעוסק בתורה אינו נמסר בידי יצהר"ע: **אם-תיטיב** ירמוז על **התורה** שנקראת **טוב**. כאומרו כי לקח **טוב** נתתי לכם **תורתי** אל תעזבו. **שאת** ירמוז על התנשאות האדם לדרגה עליונה. וכאומרו: **אם-תיטיב** ותהיה עוסק **בתורה**, תהיה בדרגה של **שאת**, **שתתנשא מעל גבי יצר הרע**, ולא תימסר בידו.

או **כלף לדרך זו**: **מאי שאת**, אם תיטיב **במשא ומתן** בתורה הרי הוא היצר הרע נמסר בידך. **שכן שאת** הן אותיות: **משא ומתן**.

ועל דרך הצח, **שאת** הוא אותיות **אשת**, וירמוז **לאשת** יפת-תאר, שהיא נסיון **היצר הרע**, והיא היא הדרשה, **שאם-תיטיב** בתורה, אף אם יהיה נסיון היצר הרע **כאשת** יפת-תאר להטותך הדרך, לא יוכל לך, כי אתה בדרגה של **שאת**.

לעומקו של מקרא כי תצא

ביראת ה'", היא דרגת רוח הקדש,
לאורך ימים.

ובאומרו וְאַחֲרָיו, ירמוז לעת יפטר מן
העולם, תָּבוֹא אֵלֶיךָ וּבְעֵלְתֶּךָ, שהיא
תקרא על שמך, ואתה תקרא בעל
הסוגיה, וְהִיטָה לְךָ לעת פקודה,
תתלווה אליך בעולמות עליונים וְהִיטָה
לְךָ לְאַשָׁה לעת תחיית המתים.

וכדאמר ר' יוסי בן קסמא (פרקי
אבות פרק ו' משנה ט') שְׂבִשְׁעַת
פְּטִירְתּוֹ שֶׁל אָדָם אֵין מְלוּיִן לוֹ לְאָדָם
לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת
וּמְרָגְלִיּוֹת, אֲלֵא תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
בְּלִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו) בְּהִתְהַלֵּךְ
תִּנְחָה אֶתְךָ, בְּשֹׁכֵב תִּשְׁמַר עָלֶיךָ,
וְהִקִּיצוֹתָ הִיא תִּשְׁתַּחֲוֶה. בְּהִתְהַלֵּךְ
תִּנְחָה אֶתְךָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה, בְּשֹׁכֵב
תִּשְׁמַר עָלֶיךָ, בְּקֶבֶר, וְהִקִּיצוֹתָ הִיא
תִּשְׁתַּחֲוֶה, לְעוֹלָם הַבָּא.

^^^

וְשִׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ. מה שלקח ממך יצר
הרע שהפריע בלימודך, תשבּה ממנו
בחזרה על ידי השתדלותך ועיונך.

וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְיָה אִשָּׁת יֶפֶת-תָּאֵר,
כאשר תזכה לראות יפיה של הסוגיה,
וְחִשְׁקָתָ בָּהּ מְרֹב חֶשֶׁקךָ בה, וְלִקְחָתָּ
לְךָ לְאַשָׁה תהיה הסוגיה כעצם
מעצמך, ובשר מבשרך והיא תהיה
לך לְחֶלֶקךָ כפי תפילתך "ותן חלקנו
בתורתך". וְהִבְאַתָּה תביא את הסוגיה
כפי הבנתך אֶל-תוֹךְ בֵּיתְךָ, אל בית
המדרש.

וּגְלַחְהָ אֶת-רֵאשָׁה וְעִשְׂתָּהּ אֶת-
צִפְרִינָה. ירמוז על דרך חזרת
הלימוד, שיהיה כבתחילת לימודך
מראשה ועד סופה. וְהִסִּירָהּ אֶת-
שְׂמִלַּת שִׁבְיָה מֵעַלְיָה כאילו לא
שבית אותה כלל, ולא לְמַדְתָּה כלל
מעולם, ועל ידי כך תתישב הסוגיה
היטב בתוכך, שנאמר וַיִּשְׁכְּבָהּ
בְּבֵיתָהּ. וּבִבְתָּהּ אֶת-אִבִּיהָ וְאֶת-
אִמָּהּ שְׁמַעְתָּה אֵין היא עוד כביכול
נחלת הקב"ה והשכינה הק' לבד, כי לא
בְּשִׁמְיָם היא, אלא גם ובעיקר נחלתך
לעולמים. ואמר גֵּרַח יָמִים שעל ידי
כך תוכל להגיע לדרגת "וְהִרְיָחִי

לעומקו של מקרא כי תצא

ובשימת לב, מחלוקת היא (ביבמות מח.) על הפסוק **וַעֲשֵׂתָהּ אֶת-צִפְרָנֶיהָ**. ר' עקיבא אומר **תִּגְדְּלֶם ור'** אליעזר אומר **תִּקְצָצֶם**.

ואשר על כן יש לומר, שבכל מקום תירץ רש"י לשיטתו לפשוטו של מקרא **למען ירוץ הקורא בו**. כיצד: **בבראשית** פירש לפי ר' אליעזר שאמר **תִּקְצָצֶם**. תקנו על עמדו. **וב' כי תצא'**, פירש"י לפי ר' עקיבא שאמר **תִּגְדְּלֶם**, כדי שתתנוול.

או כלך לדרך זו, שבשניהם גם בבראשית וגם בפרשת כי תצא פירש רש"י לפי ר' עקיבא שאמר **תִּגְדְּלֶם**. ומה שפירש בבראשית על הרקיע **תִּקְנוּ על עַמְדוֹ** היינו **במרחבים**. **שִׁגְדְּלוּ** לרקיע במרחבים [עד שאמר לעולם די] כפי מה שניתן היה לראות במתן תורה. וכפירוש רש"י על הפסוק (דברים, ד, לה) **אִתָּה הָרָאָה לְדַעַת פִּי ה'** הוא הַאֱלֹהִים **אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ**: כשנתן הקב"ה את התורה **פתח להם שבעה רקיעים**, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחיד.

תִּגְדְּלֶם או תִּקְצָצֶם

וַעֲשֵׂתָהּ אֶת-צִפְרָנֶיהָ (כא, יב')

פירש רש"י וַעֲשֵׂתָהּ - תִּגְדְּלֶם, כדי שתתנוול. **ולכאורה** נראה כסותר דברי עצמו, שכן בבראשית (א, ז') נראה מפירושו לכאורה **וַעֲשֵׂתָהּ - תִּקְצָצֶם**.

וכן פירש רש"י על הפסוק וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ: וַיַּעַשׂ - תִּקְנוּ על עַמְדוֹ, והוא עשייתו, ומביא שם רש"י: **כמו: וַעֲשֵׂתָהּ אֶת-צִפְרָנֶיהָ**. ולכאורה כוונתו לפי זה **וַעֲשֵׂתָהּ - תִּקְצָצֶם**. שהעולם שָׁאף להתעצם ולהתרחב והקב"ה **אמר לעולם די** ואשר על כן נקרא הקב"ה **א-ל שד"י**. וכפי שפירש רש"י את דברי יעקב אבינו **לֹאֲחֵי יוֹסֵף (בראשית, מג, יד) וְאֵל שְׂדֵי יִתְּן לָכֶם רִחְמִים**, מי שאמר לעולם די, **יאמר די לצרותי**.

ויש ליתן טעם, מדוע רש"י יפרש **וַעֲשֵׂתָהּ** בשני אופנים שונים שלכאורה סותרים זה את זה. שכן ב"כי תצא" פירש **תִּגְדְּלֶם**, ובבראשית עולה כביכול מפירושו: **תִּקְצָצֶם**.

לעומקו של מקרא כי תצא

[ויקרא יט, ב'] תהיו לשון עתיד פירוש אין הפסק למצוה זו, כי כל שער מהקדושה אשר יכנס, עדיין ישנו בגדר הכנסה שער אחר למעלה ממנו, כי אין שיעור להדרגות הקדושה המזומנת לכל הרוצה ליטול את השם.

ועל דרך המוסר, יש להוסיף ולומר, מה שגידלו ותקנו על עמזו במרחבים, רצונו לומר שכן תהיה שאיפתו של הירא שמים, ליראת שמים כמרחבי אין קץ.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי בהיות פרשת אשת יפת תאר מדברת כנגד יצר הרע, אלו שתי הדעות יכוונו לאופני המלחמה ביצר הרע. שלעתים יש לנהוג בדרך של תַּקְצִיצִים, ולעתים בגדר של תַּגְדִּילִים. ובהיות הצפרניים שאריות העור אשר נשל בעת החטא של אדם הראשון, [הזוה"ק ויקהל ר' ע"ב] ירמזון הדברים להנהגה הנכונה כנגד היצר הרע הרוצה להחטיאו. כיצד:

בראותו כי ירחק ממנו יצרו ואין הוא ממנה להכשילו, ינהג בדרך של תַּגְדִּילִים, והיינו לגדול בתורה וביראת שמים שיוכלו לעמוד כתריס בפני הפורענות. כשם שאמרו לא דברה

והיינו שגדלו במרחבים, וכמובא ב"נשמת כל חי" ושפתותינו [שבח] כמרחבי רקיע.

ועל דרך האמונה יש לומר שכאן גילה הכתוב את כל תַּקְף הבהירה בידי האדם. כפי שאמרו (ברכות, י עמ' א) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שהיראת שמים היא בידי אדם.

והשווה רש"י את "וַעֲשֵׂתָהּ" של אשת יפת תאר ל"וַיַּעַשׂ" דרקיע, כאמרו: כשם שבדברים הגשמיים כאשת יפת תאר אם אין הקב"ה מתירה וְשִׂאָנָה באיסור כן בדברים הרוחניים בעניין יראת שמים, אם אין הקב"ה נותן היראת שמים בידי האדם בהיתר, ע"י בחירה, וְקִטְנָה האדם באיסור, ובקל יוכל להגיע לידי טעות של "אֲדַמָּה לעליון", ובמקום עֶקֶב עֲנָה וְיִרְאָתָה יגיע לתועבת ה' פֶּלַגָּה לֵב (משלי טז-ה).

וכבר רמזה חכמים ליראה הפסולה באומרם לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. [ברכות פרק ב' משנה ח'].

אך מכיון שבחר האדם בחירתו הטובה להתקדש ולהיטהר, הרי יכול הוא גם יכול ליטול את השם, וכאור החיים הק' על הפסוק קִדְּשִׁים תִּהְיוּ:

לעומקו של מקרא כי תצא

כיוסף הצדיק שקיים בנפשו "וינס החוצה".

^^^

סמיכות הפרשיות לעניין יצר הרע

**כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ נָשִׁים וְנָשִׁים הָאֵחָת
אֶהוּבָה וְהָאֵחָת שְׂנוּאָה וַיֵּלְדוּ לוֹ
בָּנִים הָאֶהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן
הַבְּכוֹר לַשְּׂנוּאָה וְגו' (כא, טו).**

בטעם סמיכות הפרשיות מובא בדעת זקנים, כי **עבירה גוררת עבירה**. לקח אשת יפת תאר, מריבה בתוך ביתו והרי האהובה והשנואה. ומזה יצא בן סורר ומורה, והמתגלגל מזה כי יהיה באיש חטא משפט מות. והוא על דרך הפשט.

ולעומקו של מקרא יאמר, שנסמכו הפרשיות גם לענין מה שפירש רש"י באשת יפת תאר **שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע**.

ואשר על כן ידרש: האהובה היא הנשמה הקדושה וכפי שנאמר בה (מיכה ז, ה') **מְשַׁכֶּתֶת חֵיקָהּ שְׁמֵר פִּתְחֶיהָ**

תורה אלא כנגד יצר הרע. וכפי שדרשו [סוכה נב:]: פגע בכ מנוול זה, הוא היצה"ר משכחו לבית המדרש. ולכן נקרא היצה"ר מנוול. שאורג מצודתו כ"נול". ולבסוף **מְנוּלוֹ**. אף האדם יעשה כן ויענה **מְנוּל קְאוֹלָתוֹ**, ויארוג לו מצודתו בבית המדרש. ויכוון לפירוש רש"י **תגדלם כדי שיתנוול**.

ובראותו כי גמלה בלב יצר הרע להכשילו אע"פ שלקחו לבית המדרש וקרא ק"ש והוא אומרם אם נצחו מוטב ואם לאו - יזכיר לו יום המוות [ברכות ה.], וכדלקמן. ובעמדו על נפשו כנגד היצר ינהג בדרך של **תְּקַצֵּצִים**. שלא יתן ליצר הרע כל מעמד כנגדו ככתוב [תהלים קעט, ד'] **הֲנִי' צָדִיק קָצִץ עֲבוֹת רָשָׁעִים**. וכן הוא לשון נופל על לשון כאומרו: [ויקרא קדושים, כ, כג'] **וְאָקֵץ בָּם**. [ולא תלכלך בַּחֲקֵת הַגֹּי אֲשֶׁר-אֶנִּי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי עֲשׂוֹ וְאָקֵץ בָּם] וכפירוש רש"י שם: **וְאָקֵץ**. לשון **מִיאֹס**. שיתן בלבו **למאוס** בחמדת היצר.

ושתי הנהגות אלו מצאנו אצל יוסף הצדיק: לר' עקיבא שאמר **תְּגַדְלֵם** יהיה כיוסף הצדיק שפטפט ביצרו, ולר' אליעזר שאמר **תְּקַצֵּצֵם** יהיה

לעומקו של מקרא כי תצא

יצהר"ע שְׁנוּאָה. וסימנך, שְׁנוּאָה עם יו"ד שהוא בגימ' עשר, שְׁנוּאָה עם ו' שהוא בגימטריה' שש. שהותש כח היצהר"ע ע"י יצה"ט שנוולד.

ועוד על דרך הצח, אל תקרי שְׁנוּאָה אלא שְׁהִנְיָאָה. שהניאה את האהובה מבעלה. או פֶּלֶךְ לדרך זו שְׁהִנְיָאָה. [עם מפיק בה"א]. שהבכור שהיה לשניאה, הניא אותה, את האהובה מבעלה.

ועוד, לעומקו של מקרא, לא יוכל לִבְכֹּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה על פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר כוונתו שלא יתן לו ליצר הטוב חשיבות, כל עוד לא גירשו ליצר הרע. וכפי שאמרו ולעבדו בכל לבבך, בשני יצירך.

וזה שממשיך הכתוב פֶּלֶאֱת-הַבְּכֹר בֶּן-הַשְּׁנוּאָה לִבְכֹּר לֵאמֹר לֹא פִי שְׁנִים בְּכָל אֲשֶׁר-יִמָּצָא לוֹ וגו'. (כג, יז)

על פי הנ"ל שמכוונים הדברים כנגד היצר הטוב והיצר הרע, יש ליתן טעם מאי יִפִּיר.

ויש לומר, לעומקו של מקרא, מאי יִפִּיר, לִבְכֹּר את ערמתו של היצהר"ע, לֵאמֹר לוֹ, למתגבר על יצר הרע, פִּי

פִּיך ופִּירש"י שם מְשַׁכְּכֶת חֵיקְךְ נשמתך. וְהַשְּׁנוּאָה היא הרוח הרעה מסטרא אחרא מצד היצר הרע, ומתנשאת ומושלת גם בו וגם באהובה. ועל כן נקראת שְׁנוּאָה שמתנשאת. ומשננער מבטן אמו היא עמו, ככתוב לפתח חטאת רובץ. ויִלְדוּ-לוֹ בָנִים הם המעשים שלו ופירותיהם. וְהָיָה הַבֶּן הַבְּכֹר לַשְּׁנוּאָה. כי היא עמו מימי ילדותו ויצר הרע שולט בו מנעוריו. ועל כן מעשיו מעשי הנעורים הם פרי האשה הַשְּׁנוּאָה, ולכן גם נסמכת הפרשה לבן סורר ומורה הוא היצר הרע הוא בן השניאה.

ועוד יש ליתן טעם מדוע הַשְּׁנוּאָה תקרא גם שְׁנוּאָה. ויש לפתור על פי מה שאמרו יצה"ר אימת נכנס באדם, משעת לידתו, שנאמר לפתח חטאת רובץ, ויצר הטוב אימת נולד באדם משעה שנהיה בן שלש עשרה למצוות.

ומעתה, כל זמן שיצה"ר לבדו אצל הנער, עד היותו לאיש, יקרא יצהר"ע שְׁנוּאָה. והוא נקרא הבכור, זה שאמר הכתוב והיה הבן הבכור לַשְּׁנוּאָה. ומשנולד היצר הטוב בנער בעת היותו לאיש, הותש יצהר"ע מעט, ויקרא

לעומקו של מקרא כי תצא

יִזְכּוֹר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה. שנאמר
וְנָדְמוּ סֵלָה. וּפִירַשׁ רַשׁ"י וְנָדְמוּ סֵלָה
יום הדומיה הוא יום המות שהוא

דומיה עולמית. **ובזה** ינצחו ודאי ליצר
הרע.

וְהָיִינוּ בָּהּ, מה יש בהזכרת יום המות
שבזה ינוצח ודאי היצר הרע. והרי זו
משאת "נפשו" של היצר הרע להפילו
לקרבנו עד אשר יראה השחת ח"ו.
וכפי שאמר ריש לקיש [ב"ב ט"ז.] הוא
שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות.
אם כן כיצד ינצחו בהזכירו לו יום
המות?!

ויש לומר, שכל זמן חיותו של האדם
יצר הרע אחזו בו ואינו מרפה ממנו.
שזה כל תכליתו **להפריעו ולהטרידו.**
ומיום המות ואילך לא יוכל עוד לקיים
יעודו בו. ועוד, כפי הכתוב בספרים
הק' כאשר הבשר מרקיב בקבר, רק אז
אין ליצר הרע אחיזה בו. לכן יטרידהו
יצר הרע **עד המיתה ולא עד בכלל.**
שהרי אז הוא עובר ובטל אצל אדם זה
עולמית.

ומה שאמר ריש לקיש הוא שטן הוא
יצר הרע הוא מלאך המוות שזו
תכליתו להורגו, כוונתו לומר **בלא**

שָׁנִים מכוחותיו במלחמתו נגדו, **כִּי-**
הוּא רֹאשִׁית אָנוּ, כי הוא, היצר הרע,
רֹאשִׁית אָנוּ, שנכנס באדם עם לידתו,
והוא גדול מיצר הטוב ב"ג שנה. שכן
רק בהיותו לאיש בגיל י"ג שנה, נולד
בו באדם יצר הטוב. וזה שממשיך
הכתוב **בְּכָל אֲשֶׁר-יִמָּצָא לוֹ** (כג, יז')

כאן רמז הכתוב **בָּמָה** ינתן לַיֵּצֶר
הטוב כח **כִּי שָׁנִים** להתגבר על יצר
הרע. **שיזכיר לו יום המות.** כי כן
ירמזון אליו מִלֵּא **בְּכָל אֲשֶׁר-יִמָּצָא**
לוֹ, על יום המות, כדאמר רב נחמן בר
יצחק [מסכת ברכות דף ח' עמ' א'] על
הפסוק **עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד אֱלֹהֵי**
לְעֵת מָצָא (תהלים, לבו'), מאי לְעֵת
מָצָא. לְעֵת מָצָא זֶה יוֹם הַמִּיתָה
שנאמר **לְמֹנֹת תּוֹצְאוֹת. (תהלים**
סח, כא'). הכי נמי, יִדְרֹשׁ יִמָּצָא לוֹ
שיזכיר לו יום המות.

כמובא במסכת ברכות דף ה' עמ' א'
א"ר לוי בר חמא אמר ר"ש בן לקיש
לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר
הרע [כלומר ילחם בו]. שנאמר
{תהילים ד-ה} **רָגִזוּ וְאַל-תִּתְּאוּ אִם**
נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה
שנאמר **אִמְרוּ בְּלִבֵּכֶם אִם נצחו מוטב**
ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר
עַל-מִשְׁכַּבְּכֶם אִם נצחו מוטב ואם לאו

לעומקו של מקרא כי תצא

ולעומקו של מקרא יאמר: תקנו חז"ל ובורא את "הכל" במקום ובורא גרע, כי "הכל" הוא יצר הרע הנמצא בכל.

וכמאמר חז"ל (קדושין מ') בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. והתורה נבראה תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם (זבחים קטז.), וכמובא (בזוהר הק' תרומה קס"א א') הסתכל הקב"ה באוריינתא וברא עלמא, שהתורה היא תכנית העולם ועל פיה נברא. יוצא איפוא שהיצר הרע הוא בסיס לתכנית העולם ולבריאתו על פי התורה. רק האדם מצווה להכניע היצר ולנתב אותו לדברים מועילים וטובים וכפי שאמרו [ברכות נד. בכל לבבך - בשני יצריך. שאם לא יצר הרע אין אדם בונה ביתו ונושא אשה ומקים דורות ומתפרנס ואוכל וכו'], אלא מכניע את יצר הרע ומשעבדו לטוב.

רק במותו לא יקחהו עמו כי במותו הוא נפרד ממנו כנ"ל, ואז נפרדות הדרכים עד עת התקומה היא תחיית המתים. שאז יקומו וירננו שוכני עפר, יקומו וירננו יהיו ננערים מן היצר הרע. ככתוב (תהלים צב, טו') **דְּשָׁנִים וְרַעְנָנִים יִהְיוּ. וַיִּדְרָשׁ: וְרַעְנָנִים וּמִן הָרַע הֵם נִנְעָרִים.** לכן נאמר (תהלים מט, יח') **כִּי לֹא בְּמוֹתוֹ יִקַּח הַפֶּל.**

עשה תשובה. אבל בעשה תשובה שוב אין יצר הרע רוצה לעזבו. ולכן יזכיר לו יום המות, הוא היום שאין לו בו שליטה על האדם.

ועוד יאמר, **בהיות האדם** מזכיר לו ליצר הרע את יום המוות הרי הוא כבר בדרגת תשובה, וממילא בזה הוא מנצחו.

ובמסכת ברכות יא עמ' ב' תקנו חז"ל לומר בתפילת יוצר: יוצר אור ובורא חֲשֵׁךְ עֲשֵׂה שְׁלוֹם ובורא את הכל. וכבר העירו בגמרא, שהרי לא כך כתוב (ישעיהו מה, ז'). **אלא, יוצר אור ובורא חֲשֵׁךְ עֲשֵׂה שְׁלוֹם ובורא רע ותירצו שנקט לישנא מעליא.** ושינו הכתוב לומר במקום ובורא רע ובורא את הכל.

ויש לבאר מנין לקחו חז"ל לשנות מ"רע" דווקא ל"הכל". והרי אפשר לכתוב לישנא מעליא ולשנות כמתבקש מבחינת הלשון מ"רע" ל"טוב". כעין: יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא טוב. **ובשימת לב** יש לומר שפיל לסיפא דקרא. שנאמר בהמשך הפסוק [ישעיהו מה, ז']: יוצר אור ובורא חֲשֵׁךְ עֲשֵׂה שְׁלוֹם ובורא גרע אֲנִי יְהוָה עֲשֵׂה כָל-אֱלֹהִים.

לעומקו של מקרא כי תצא

להכניעו להיות כמי שאינו. ואכן, אם יכנע לו האדם בזה, להיות כאין וכאפס, הרי בזה הכריעו ליצר הרע. ובזה דומה לעמלק שנאמר בו ראשית גוים עמלק, ואחריתו עדי אובד. שאם ישמע לעמלק להיות קרך בדרך, קר לעבירות, הרי בזה נצחו לעמלק שרוצה שנתקרה במצוות. וכן בזה נצחו ליצר הרע שרוצה להפכנו לכאין ואפס בתורה ומצוות ולהיות כאינו, והאדם השלם אכן נהיה כאינו אך במידות וענוה, והוא כגוזלו ליצר הרע ולעמלק ככתוב וַיִּגְזַל אֶת הַתְּנִיחַ מִיַּד הַמִּצְרִי וַיִּהְיֶהוּ בְּתַנְיָתוֹ (שמואל ב, כג, כא). וזה שאמר הכתוב לו משפט הבכורה, לו משפט הדין והגבורה, וליצר הטוב החסד שיתגבר על הגבורה. כנאמר [תהלים קיז, ב'] פִּי גָבַר עָלֵינוּ חֶסֶדוֹ.

ועל דרך הצח: ליצר הרע משפט הַבְּכֻרָה וליצר הטוב חסד הברכה. ושלש אותיות יעידו: בְּכֻרָה פְּרָה, ברכה רְפָה. כי הַבְּכֻרָה ניתנה ליצר הרע שבו נאמר [תהלים ז, טז'] בֹּרַךְ פְּרָה וַיִּתְּפְרֶהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת וַיַּעֲזֹל. ואילו הברכה ניתנה ליצר הטוב שנאמר בו לשון רכה. ככתוב [משלי, טו, א'] מַעֲנֶה רֵךְ יָשִׁיב חֶמָּה.

כלומר **במותו** לא יקח אתו את היצה"רע, הנקרא כל.

וזה שנאמר טוב שם משמן טוב ויום המות מיום היוולדו. וְהַיּוֹנִין פָּה, מה טוב ביום המות יותר מיום היוולדו? אלא כנ"ל, **שביום היוולדו** ישלוט יצרו הרע, **וביום מותו** ישוב השלטון **ליצרו הטוב.** ונאמר בקהלת (ח, ח') **וְאִין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת.** בפשט הדברים שביום המות האדם מאבד את שליטתו שהיתה לו בחייו בתחומי החיים השונים.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר כנ"ל שביום המות אין שלטון ליצר הרע על האדם. רק בימי חיותו יוכל לשלוט בו היצר הרע אם לא עשה תשובה. ובעשה תשובה הרי הוא בדרגה של מעין עולם הבא כיום תחיית המתים שאין ליצר הרע כל שליטה בו.

וזה שאמר הכתוב **פִּי-הוּא רִאשִׁית אֲנִי. ועל דרך אל תקרי. אל תקרי אֲנִי אלא אֵינוּ.** שהקב"ה טבע בבריאה שיהיה היצר הרע ראשית אוננו מנעוריו, כדי להכניע את האדם שיהיה **"אינו"**. שמראשית יהיה האדם כאינו. וזה לטוב לו כל הימים אשר הוא חי על פני האדמה, שינסה ליצר הרע

לעומקו של מקרא כי תצא

וּרְגָמָהּ. והוא לשון גרמא. שהיה בְּאַבְנִים. שהיה נים בא"ב אותיות התורה, שרק היא יכולה להציל מיצר הרע. וכאשר תעסוק בא"ב כלו' בתורה שניתנה בכ"ב אותיות בלא נים, אז תוכל להמית אותו, את היצר הרע מקרבך. כדרך שאמרו מת באהלה של תורה.

וְהָיִינוּ בָּהּ, מאי מת באהלה של תורה. מי הוא זה שמת. אם האדם עצמו הרי כבר נאמר וחי בהם. שהתורה מחייה את בעליה. אלא על כרחך היצר הרע הוא זה שמת באהלה של תורה. אדם כי ימות, יכנס לאהל התורה ויחיה, ואז ימות היצר הרע שלו, ויחיה האדם. ועל ידי כך ובעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ. ובעֶרְתָּ אֶת בְּעֶרְתֵּי הַיֵּצֶר הָרַע מִקִּרְבְּךָ. וכל ישראל יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ, כל הישר עם הא-ל, יִשְׁמְעוּ תוקף מלחמה זו וַיֵּרְאוּ. שתהיה יראת ה' על פניהם, לְבִלְתִּי יִחָטְאוּ.

~~~~~

ואשר על כן נסמכו הפרשיות לִבְנֵי סוֹרֵר וּמוֹרָה (כא, יח'). הוא בן השניאה. וכנ"ל, הוא היצר הרע. ונקרא סוֹרֵר וּמוֹרָה, כי תפקידו להסיר את היצר הטוב מן הדרך ולהורות לו את הדרך אשר הוא רוצה שילך בה. ולכן נקרא בן, כי הוא פרי המעשים הרעים שאין תְּבִינָה סובלתם. ומעתה ממשיך הכתוב לתאר דרכו של יצר הרע:

אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹלָנוּ (כא, כ'). כי זה דרכו של יצר הרע, לא רק שאיננו שומע בקולנו אלא אדרבה אף רוצה שאנו נשמע בקולו. זוֹלָל וְסָבָא. שאין לו גבולות וככל שתתן לו ירצה יותר. וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל-זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל-שְׂעֵר מִקְמֹו יִרְמוּז לַעֲרִירִין קְדֻשִׁין, מלאכים קדושים. שיש לך להתפלל על הדבר עד שהמלאכים הקדושים יביאו תפילתך לפני שְׂעֵר מִקְמֹו של עולם, הוא שער השמים. ומעתה יתאר הכתוב מה גרם לו לבן סורר ומורה להישמע ליצר הרע שגם הוא נקרא סורר ומורה: וּרְגָמָהּ כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאַבְנִים וְנִמְתּוּ וּבְעֶרְתֵּי הָרַע מִקִּרְבְּךָ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ (כא, כא)

לעומקו של מקרא כי תצא

בהעדרם תלקה גם הנפש האלקית. ויעוד, שחמורו הוא החומריות שבו, ושמלתו היא הרוחניות שמשלימה בו את חומריותו. וזה נרמז בפסוק לחמורו לשמלתו. אל תקרא לשמלתו אלא לשלימותו. לא תוכל להתעלם, כי אם תתעלם, יתעלם המתעלם. ואם לא תתעלם לא יתעלם המתעלם. לכך אמר ומצאתה. ומצאת ה'. ומצאתה לשכינה הקדושה, הנעלם מכל חי פרט למי שאינו מתעלם מן החי.

^^^

חמור אחיך או שורו

לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמם מהם הקם תקים עמו: (כב,ד')

על דרך המשל והנמשל, חמורו הם החיים הגשמיים, החומריים. שורו הם החיים הרוחניים. שור מלשון שור. הבט וראה. וזו ראייה רוחנית. ורמז בזה שכשם שמצוה לעזור בחומריות כן מצוה לעזור ברוחניות. הקם תקים עמו. ומידה כנגד מידה. כשם שתקים אותו, הקב"ה יקים גם אותך ברוחניות עמו. לכן נאמר הקם תקים עמו. עמו באותה תקומה רוחנית.

נדחים והתעלמם

לא תראה את שור אחיך או את שור נדחים והתעלמם וגו' (כב,א')

לעומקו של מקרא, תרמוז הפרשה על קירוב הבריות לאביהם שבשמים. שור אחיך הם המצוות החמורות, ושור נדחים הם המצוות הקלות. נידחים שאינם מקוימים בידו. השב תשיבם, השיבם לאחיק להיות מקוימים בידו, כלומר העמידהו על טעותו. כי לא רחוק הוא ויתרצה לקיימם. ואם לא קרוב אחיך אליך, אלא רחוק שנתנכרו מעשיו, ולא יקבל תוכחתך, ואספתו אל תוך ביתך. עליך לקרבו ויהיה עמך עד שיהיה במדריגתך, ואז נקשבתו לו. תשיבהו בתשובה שלימה לקיים קלות כבחמורות, לו, להיות אחד מתוך ל"ו צדיקים שבדור.

^^^

לחמורו לשמלתו

וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו. (כב,ג')

לחמורו לשמלתו. הם הנפש הבהמית ומלבושיה. וכן תעשה לתקנם. כי

לעומקו של מקרא כי תצא

אלא בא ללמדנו, שאין מציאות של מקרה בעולמו של הקב"ה, אלא הכל מזדמן על ידי קורא הדורות מראש, לכן נאמר כי יקרא.

וכדאמר רבי בפרקי אבות (פרק ב' משנה א') וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בַסֵּפֶר נִכְתָּבִין. בפשט הדברים התכוון רבי לומר שכל מעשיך יהיו נכתבין בספר, לכן אל תבא לידי עבירה.

ולעומקו של מקרא נאמר, כל מעשיך, גם אלו שעדיין לא עשיתם, הרי הם כתובים לפניו בספר הנסיונות שלך, וכאשר יקרא בספרך, על ידי השר הממונה עליך מלמעלה, או אז יזדמן לפניך הכתוב למציאות. ואע"פ שהרשות נתונה הרי הכל צפוי לפניו, ככתוב בספר. ואשר על כן נאמר כי יקרא.

וכגון, כי יקרא בספרך: קן-צפור לפניך! נתונה בידך הרשות לשלח את האם או לקחתה. ועל ידי קיום המצוה לשלח את האם ולקחת רק את הבנים - בזה הוא משלים את חלקו בספר הנסיונות שלו הנקרא על ידי קורא הדורות מראש.

ועל דרך הרמז והסוד, הקם הוא שם ק' מתוך ע"ב שמות היוצאים מג' פסוקים ויסע ויבא ויט שבפר' בשלח, ולפי שהוא מִכָּנֹן [על פי הזוה"ק] למילה ולעבדו שבק"ש בפרשת והיה אם שמע, בזה ירמוז לך הכתוב, כי בעבודתך זו להקים ולקיים את זולתך ברוחניות כבחומריות, בזה ימליץ עליך טוב המלאך הקם. וכביכול אלו דברי המלאך הקם להקב"ה, הקם תקים, הקמות הרבה, חומריות ורוחניות כאחד, למי שקיים עם חבריו הקם תקים עמו.

~~~~~

פי יקרא - פי יקרה

פי יקרא קן-צפור | לפניך בדרך בבל-עץ | או על-הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על-האפרחים או על-הביצים לא-תקח האם על-הבנים: שלח תשלח את-האם ואת-הבנים תקח-לך למען ייטב לך והארכת ימים. (כב, ו'-ז')

על דרך המוסר והאמונה, הכתוב אומר כי יקרא, באל"ף. לכאורה היה לו לומר כי יקרה, בה"א, לשון מקרה.

לעומקו של מקרא כי תצא

וזרע זרעו עד עולם, ליום שכולו ארוך
לחיי העולמים.

ועל דרך הצח, לכן נסמכה מצות
מעקה למצות שילוח הקן, **וכאומרו:**
דאגת לשלי, אדאג לשלך. בְּשֶׁלְחָךְ
את הקן, קִרְבָּתְךָ בִּנְיָן בית המקדש, לכן
אבנה לך בית חדש. זה שכתוב בפסוק
הבא: **כִּי תִבְנֶה בֵּית חֲדָשׁ.**

^^^

מעקה לגגך

**כִּי תִבְנֶה בֵּית חֲדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעְקָה
לִגְגְּךָ וְלֹא תֵשִׁים דָּמִים בְּבֵיתְךָ:**
(כב, ח')

על דרך הרמז, תרמוז מצות המעקה
על דרך לימוד התורה:

כִּי תִבְנֶה מלשון התבוננות. **בֵּית חֲדָשׁ**
היא סוגיה חדשה. **לִגְגְּךָ** תתבונן
ותראה מהו הגג אשר אליה מגיעה
הסוגיה, כלומר מה תכליתה ולאיזה
מסקנה היא מבקשת להגיע, **וְעָשִׂיתָ**
מַעְקָה לִגְגְּךָ, לתכלית זאת עליך
לעשות **מעקה.** שהוא גדר בטיחות של
המסקנה שהיא תעמוד בכל הקושיות

כמו כן כאן בעניין שילוח הקן. אף כי
יִקְרָה ויזדמן לך קן צפור בלשון **מקרה,**
דע כי **קורא** הדורות מראש **זימן** לך
את שילוח הקן, כדי לתקן בה התיקון
הנצרך, ואינו על דרך המקרה. לכן
כתיב כי **כִּי יִקְרָא** ולא **כִּי יִקְרָה.**

ועל דרך הרמז, תרמוז הפרשה
לתפילת יעקב לפני פגשו את עשו,
באמרו: (**בראשית לב, יב'-יג'**) **הַצִּילֵנִי נָא**
מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן
יָבוֹא וְהַפְּנִי אִמָּם **עַל בָּנָיִם:**
הזכיר כביכול לקב"ה מצות שילוח
הקן, שנאמר בה **לֹא-תִקַּח הָאָם**
עַל-הַבָּנִים. והתכוון בזה **לשַׁרְשֵׁשׁ**
המצוה על דרך הסוד, שהצפור תעוף
אל קוֹנֶהָ, ותקונן על קוֹנֶהָ, להזכיר
לפניו גלות בניו, **שִׁפְגִּינָה** אין עמם
השכינה עֲלֵימָו לְגוֹנְנָה, וַיִּשְׁמַע שׁוֹכֵן
מְעוֹנָה את מִשְׁק כנפי היוֹנָה וְהִמְנִת
קוֹלָהּ, וימהר ויחיש לנו קוץ הגאולה.

וזה שהמשיך יעקב בתפילתו: **וְאֵתָה**
אִמְרָתְהָ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשָׁמַתִּי אֶת
יָרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מְרֹב.
ואשר על כן אמר בשכר מצווה זו,
לְמַעַן יֵיטֵב לְךָ וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים. וכשם
שהיטבתי עם יעקב כן איטיב עם זרעו

לעומקו של מקרא כי תצא

באשר ירמזון אֵלֶיךָ מִלְּפָא לַמַּפְלַת הַמֶּן.
באשר הַמֶּן, ראוי הוא ליפול מששת ימי בראשית. ונרמז במלים "המן העין" שבששת ימי בראשית. וזה שאמרה זרש אשתו להמן בן המדתא האגגי: **"אם מְזַרַע הַיְּהוּדִים מְרַדְּכִי אֲשֶׁר הַחֲלוּת לְנַפֵּל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו"** (אסתר, ו, יג').

אֲשֶׁר הַחֲלוּת. מששת ימי בראשית, אז כבר הַחֲלוּת. שמאז כבר היה נכון המן ליפול מאיגרא רמא של יצר הרע של גבהות וגאות לבו, אם לא ישים מעקה לגגו. ונרמז במלה גג"ך ר"ת גבהות גאותך.

והמן לא רק שלא עשה מעקה וגדר לגגו, אלא הגביה גגו למרומי גאותו. **ואשר על כן מַעֲקָה לְגַגְךָ** בהיפוך אותיות הוא העמלק גגך. וזה שדרשו חז"ל ששפכה בתו שופכין מהגג. כי אין לך תועבה גדולה יותר מן הגאווה. והפילה עצמה מן הגג, שאין תקומה לפני גבהות הלב.

ועוד, שמתחילת בריאתו של המן חתום הוא בשם אבותיו המדתא האגגי. כי מדתו היא הגג. גאותו גבוהה כגג על ראש המגדל. עד לאבות אבותיו. וזקיננו עֲשׂו רמוז בו: שנאמר ועשית. ועשי'ת מעק"ה לגג"ך

ולא יפול הנופל ממנו. ועל כך ירמוז הנופל, כפי שדרש רבה בר רב הונא מאי דכתיב {ישעיה ג-ו} וְהִמְכַּשְׁלָה הַזֹּאת פֶּסֶת יֶדְךָ שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דְּבַר תּוֹרָה אֲלֵא אִם כֵּן נִכְשַׁל בָּהֶן.

או פֶּלֶךְ לְדֶרֶךְ זֶה שֶׁמַּעֲקָה הוא לשון עקה צוקה, שצריך להתייגע ולהתייטר כדי להגיע אל הגג, אל תכלית שלימות ההבנה בסוגיה.

ולא תשים דמים בְּבִיתְךָ, דמים לשון ממונות, כי את בניין הסוגיה שלך אי אפשר להשיג על ידי ממון, אלא ביגיעה, כי בלא יגיעה יפול הנופל ממנו.

ולכן, משום שמועד הוא כל תלמיד לנפילה נאמר מעקה, כי הוא ההכנה הנדרשת, הגדרים והכללים הנכונים להגיע אל המסקנה בראש הגג.

^^^

כי יפול הנפל

פירש"י: ראוי הוא ליפול מששת ימי בראשית. וליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא.

לעומקו של מקרא כי תצא

זרעו של עמלק, שהן אותיות העמל"ק, גִּלְגָּל ירמוז למלך שהוא מעל כולם, כגג הזה שהוא בראש הבניין.

או פֶּלֶף לדרך זו, וְלֹא-תִשָּׂים דָּמִים בְּבִיתְךָ ירמוז למצות המלך שנאמר שום תשים עליך מלך, ואזהרה שלא יקנה המלכות בדמים היינו בכסף, וכן אזהרה לכהן גדול שלא יקנה הכהונה בדמים, **כִּי-יָפֵל הַנֶּפֶל מִמָּנוּ** ולא יגמרו כהונתם.

ועל דרך הצת, גִּלְגָּל בגימטרי' כ"ו שהוא גימטריה של **שם הוי"ה**, וירמוז לשבועת ה' שאין ה' שלם ואין הכסא שלם עד שיכרית זרעו של עמלק, ככתוב (שמות יז, טז) **וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כָּס יְהוָה מִלְחָמָה לִיהוָה בְּעַמְלֶק** מְדַר דַּר.

עוד ירמוז למעלת **התשובה** בחדש אלול ונרמז במלים **כִּי תִבְנֶה בֵּית חֶדֶשׁ**. **כִּי** בגימטריה שלשים וירמוז לימי חדש אלול, **תִּבְנֶה** ירמוז **להתבוננות** בחובת האדם בעולמו, היא מעשה **התשובה**, **בֵּית** ירמוז **לחזרה בתשובה**, היא ביתו ומעוזו של השב בכל לבו, **חֶדֶשׁ** ירמוז **לשנה החדשה** אשר בפתח, וְעִשִּׂית

בהיפוך אותיות הוא: **עֲשֹׂו יתגלגל ממעקד**.

ואשר על כן כתוב בכתיב מלא עם שני ווים: **נָפֹל תָּפֹל**. כי הו' יורה על השגחת ה' בעולם, כי הקב"ה הכין עלייתו, והפילו מרום מדריגתו כדכתיב (משלי טז, יח) **לִפְנֵי שָׂכָר גָּאוֹן וְלִפְנֵי כְשָׁלוֹן גְּבוּה רֹות**. וכן נאמר על **עֲשֹׂו** בנבואת עובדיה [א, ג-ד]: **וְדוֹן לְבָךְ הַשִּׁיאֶךָ שָׁכְנִי בְחִגְוִי סָלַע מְרוֹם שְׁבָתוֹ אָמַר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרְדְנִי אֶרֶץ. אִם תִּגְבִּיהַּ כְּנֶשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שָׁיִם קָנָה מִשָּׁם אוֹרִידָה נָאִם ה'**.

~~~~~

ועוד על דרך הרמז, כִּי תִבְנֶה בֵּית חֶדֶשׁ וְעִשִּׂית מַעֲקָה לַגִּלְגָּל

ירמוז הכתוב לג' מצוות שנצטוינו בבואנו לארץ. כלשון הספרי:

ג' מצוות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק.

כִּי תִבְנֶה בֵּית חֶדֶשׁ ירמוז לבנין בית המקדש. **מַעֲקָה ל'** - ירמוז להכרית

לעומקו של מקרא כי תצא

וכבר תירץ השפתי חכמים שרש"י חילק הפסוק לשניים, ורצה לומר שני הדברים. באומרו **על-דָּבָר** יתכוון **לעצה** שיעצו להחטיאם כלשון הספרי, ויפרש **על-דָּבָר** מלשון דיבור.

ועוד סיבה המפורשת בפסוק **אֲשֶׁר לֹא-קִדְּמוּ אֹתְכֶם בְּלֶחֶם וּבְמָיִם**.

ולעומקו של מקרא ירמזון הדברים למה שנאמר בספרי המוסר "אחרי הפעולות נמשכות הלבבות",

ואשר על כן נצטוינו להתרחק מבעלי המידות הלא טובות, כעמון ומואב, ולדבוק בדרך הטובה, כפי ששאל ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו [פרקי אבות פרק ב משנה ט] **אָמַר לָהֶם, צֵאוּ וּרְאוּ אִיזוֹהִי דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּדְבֹּק בָּהּ הָאָדָם וְכו'.** רבי אֶלְעָזָר אָמַר, **לֵב טוֹב.** אָמַר לָהֶם, רֹאֵה אֲנִי אֶת דְּבָרִי אֶלְעָזָר בֶּן עֶרְךָ מְדַבְּרִיכֶם, שֶׁבִּקְלָל דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם.

^^^^

מַעֲקָה לִגְגָּךְ כדי לא ליפול חזרה לעבירות, ומה הוא המעקה אשר תעשה ברום גג תשובתך – הם **עשרת ימי תשובה**, שמהם תשאב חוזק עוז ותעצומות לתשובתך. ורמוז הוא בפסוק **וְעֲשִׂיתָ הוּא נוֹטְרִיקוֹן וְעֲשִׂיתָ**, ועשרת ימי תשובה הם **הַמַּעֲקָה לִגְגָּךְ כִּי-יִפֹּל הַגָּפֶל** מוטעם בטיפחא, והיא הפסקה קלה, ולכן סיים ואמר **מִמָּנוּ**, מן המַעֲקָה של עשי"ת תהיה תקומה לתשובתך כל השנה כולה.

^^^^

לֹא-יָבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי בִקְהֵל ה'
גַּם דֹּר עֲשִׂירֵי לֹא-יָבֹא לָהֶם בִּקְהֵל ה'
עַד-עוֹלָם:

על-דָּבָר אֲשֶׁר לֹא-קִדְּמוּ אֹתְכֶם בְּלֶחֶם וּבְמָיִם בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (כג,ד'-ה')

פירש"י על-דָּבָר. על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם.

ויש לשאול, לכאורה אין זה כפשוטו, והכתוב יוכיח: על-דָּבָר אֲשֶׁר לֹא-קִדְּמוּ אֹתְכֶם בְּלֶחֶם וּבְמָיִם, ולא על העצה.

לעומקו של מקרא כי תצא

לפשוטו של מקרא, פירש"י שהיא
חדשה לו, אפילו אלמנה.

ולעומקו של מקרא, ועל דרך
המוסר, נאמר כפי שפירש"י (על פי
הספרי), בפסוק (דברים ו, ו') אשר
אנכי מצוך היום. לא יהיו בעיניך
כדיוטגמא [מצות המלך הבאה במכתב]
ישנה שאין אדם סופנה [מחשיבה
להצפינה ולשומרה], אלא כחדשה
שהכל רצין לקראתה (ספרי שם).
ואשתו, לא יגרע חלקה, ותהיה בעיניו
כחדשה בכל יום, ובכך יקיים את
המשך הפסוק ושמח את-אשתו.
וידויק מסיפא דקרא אשר-לקח.
אשר-לקח כבר בעבר, ואע"פ כן תהיה
בעיניו בכל יום כחדשה. ובזה תדמה
לתורה שנאמר בה גם לשון ליקוחים.
כי לקח טוב נתתי לכם.

^^^

לא-יחבל רחמים ורכב-כי-נפש הוא
חבל (כד, ו')

לפשוטו של מקרא פירש"י לא
ימשכן מזולתו דברים שעושין בהם
אוכל נפש.

ולא אבה - פי אהבה

ולא אבה ה' אלקיך לשמע אל
בלעם וינהפך יהוה אלקיך לך את
הקללה לברכה פי אהבה יהוה
אלקיך. (כג, ו')

ולא אבה פי אהבה. זה לעומת זה.
אל בלעם לא אבה ואותך אהב. כי
בלעם הרי הוא כנחש שנאמר בו
ואיבה אשית בינו ובינך. ולכן לא
אבה. ומאהבתו אותך הפך לך את
הקללה לברכה, ואת ה"לא אבה"
ל"אהבה". ועל דרך הצח, ירמוז
הנאמר "כי לא נחש ביעקב", שהאיבה
לנחש לא תמצא ביעקב כי אם אהבת
ה'. והניחוש של בלעם גם הוא לא
ימצא ביעקב כי "כי לא נחש ביעקב"
שהוא איש תם יושב אהלים.

^^^

כי-ינקח איש אשה חדשה וגו'
ושמח את-אשתו אשר-לקח:
(כד, ה')

יש ליתן טעם לאומרו אשה
חדשה.

לעומקו של מקרא כי תצא

**זָכוֹר אֶת אֱשֶׁר-עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ
לְמַרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:
(כד,ט')**

פירש רש"י על דרך הפשט, אם
באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל
תספר לשון הרע, **זכור** העשוי למרים
שדברה באחיה ולקתה בנגעים.

ויש לשאול, מדוע יוזכר שם
הרחמים י'הו'ה' על נגע הצרעת של
מרים שהוא דין קשה. דהוי ליה למימר
אֶת אֱשֶׁר-עָשָׂה אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם. ללא
שם הוי'ה'.

ולעומקו של מקרא, נאמר, ששני
שמות השם הם כנגד שתי זכירות:
האחת, כפשוטו של מקרא
כפירש"י, **לזכור עוון לשון הרע.**
וכנגד זה הזכיר שם **אלקים** שהוא שם
של דין. **והשניה,** לזכור כוחה של
הכרת הטוב. שבעבור שחכתה למשה
שעה הקלה, חכו למרים כל בני ישראל
עד סוף ימי סגירותה, עד שנטהרה
מצרעתה. **וכנגד מתן שכר טוב על
הכרת הטוב** הזכיר שם י'הו'ה',
שהוא שם של רחמים.

ונצטוינו על שתי הזכירות הללו שהם
יסוד של **שכר ועונש,** להיטיב דרכינו
בעולמו של אבינו מלכנו.

ולעומקו של מקרא ידרש על דרך
הרמז והצח, לא יכבוש את רחמיו
מזולתו, כי נפש הוא חובל. ויהיה חובל
גם מלשון משכון וגם מלשון חבלה.
ורחמים האמור בעניין **ידרש** לעניין
רחמים. כעין שאמרו מה הוא רחום
אף אתה היה רחום לילך בדרכיו.
ורכב האמור בעניין **ידרש** כנוטריקון
וראה פאב זולתך, היינו ורכ"ב.

ובזה ינתן טעם לסמיכות הפסוק
שקדם לו, **כי-יקח איש אשה חדשה**
ושמח את-אשתו אשר-לקח, ולנהוג
עמה בחסד עולם וברחמים וכו'.

כן ינהג עמנו גואלנו ה' צבאות שמו,
קדוש ישראל.

וכנבואת ישעיהו בהפטרה זו
(ישעיהו פרק נד, פס' ו-ז-ח: **כי-באשָׁה**
עֲזוּבָה נַעֲצִיבֶת רִוּם קִרְאָהּ ה' וְאִשָּׁת
נַעֲרִים כִּי תִמְאָס אָמַר אֱלֹהֶיךָ: בְּרַגַע
קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים
אֶקְבָּצֶךָ: בְּשִׁעָרַי קָצַף הַסֶּתְרִי פָנֶי רַגְעַ
מִמֶּךָ וּבְחֶסֶד עֹלָם רַחֲמִתִּיךָ אָמַר
גְּאֻלְךָ ה'. **בב"א.**

^^^

לעומקו של מקרא כי תצא

אֵישׁ עֲנִי

ורוכב על חמור

השני כן אשיב פעם שניה את המשכן השלישי, כבא השמש. כאשר יפציע שחר הגאולה. וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ אל תקרא בְּשִׁלְמָתוֹ אלא בְּשִׁלְמוֹתוֹ. ככתוב כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו. וּבִרְכֶּךָ, כְּ סופית דגושה, לרמז על שתי ברכות. בְּרַכַּת כהנים בבית המקדש וּבְרַכַּת כהן גדול ביום הכפורים, וּלְךָ תִּהְיֶה צִדְקָה, שיעלו כולם אל בית מקדשך לצדק לפניך את הדין ולהודות על החסד והרחמים. לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ. שכולם יעמדו לפניך כבני מרון בְּצִדְקָךָ עֲמוּסִיָּה.

ובאמרו וְלֹא תַחֲבֹל בְּגֵד אֱלֹמָנָה גם כאן כביכול הכתיב הקב"ה על עצמו, להשיב שכינתו לציון ולא לְמִשְׁכַּן עוֹד את משכן ה' בעבור עוונותיהם של ישראל, כי איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה, ואמר לא תחבול בגד אלמנה. וכן לעתיד לבא הבטיחנו הקב"ה כביכול באמרו על עצמו בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרִי (כד, טו) הוא היום הַמְקַנָּה במהרה בימינו ליתן השכר המושלם לַפְּדוֹת מִחֲפִי קֶץ יְשׁוּעָתוֹ.

~~~~~

ואם-אֵישׁ עֲנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ (כד, יב) הַשָּׁכַב תִּשְׁיֵב לוֹ אֶת-הָעִבּוֹט כְּבֹא הַשָּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכֶּךָ וּלְךָ תִּהְיֶה צִדְקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (כד, יג) וְלֹא תַחֲבֹל בְּגֵד אֱלֹמָנָה (כד, יז)

על דרך הרמז ירמזון אלו הדברים לביאת משיח צדקנו ולבניין בית המקדש. ואם-אֵישׁ עֲנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ שאין עני יותר מהמצפים לגאולה. וירמזו על המשיח, עני ורוכב על חמור. והקב"ה הכתיב על עצמו לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ. הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.

ולכן נאמר פעמיים הַשָּׁכַב תִּשְׁיֵב, הַשָּׁכַב תִּשְׁיֵב לוֹ אֶת-הָעִבּוֹט, כנגד מה שנאמר פעמיים משכן [פרשת פקודי, שמות לח, כא] אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וּפִירֵשׁ"י שם הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן, שנתמשכן פעמיים בעוונותיהם של ישראל, והכתיב הקב"ה כביכול על עצמו, השב תשיב. כשם שהשבתי פעם אחת את המקדש

לעומקו של מקרא כי תצא

כמדרשו, **תמצא** יראת אלקים. שנאמר
בפרשת עמלק **וְלֹא יִרְאָה אֱלֹהִים**.

~~~~~

וְאֵתָה עֲנִיָּה וַיִּגַּע **וְלֹא יִרְאָה אֱלֹהִים**

פירש רש"י ולא ירא עמלק אלהים
מלהרע לך.

ומובא בשפתי חכמים שדייק כן
מאחר ו"עניף ויגע" הם תואר, כיצד היו
ישראל, ואם ירא מתייחס לישראל
כתואר היה צריך להיות מנוקד
ב"שוא". כזה: ולא **יִרְאָה** אלקים. ומאחר
ונכתב בקמץ כפעל, בהכרח אינו
מתייחס לתואר של ישראל אלא לעמלק
שלא היה ירא.

ואוה"ח הק' פירש ולא ירא -
ישראל, מתוך שהיה **עֲנִיָּה וַיִּגַּע**, ולא
היה בו כח לעמוד כנגד יצר הרע
המסיטו מיראת אלהים.

ויש ליתן טעם מה הכריח את אוה"ח
הק' לפרש כן שישראל הוא שלא היה
ירא.

זָכוֹר לֹא תִשְׁכַּח

זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לְךָ עַמְלֶק לֹא
תִשְׁכַּח (כה, יז'-יט').

נעץ הכתוב תחילת הפרשה
בסופה. כי עמלק הוא היצר הרע, והוא
רצועת מרדות לישראל, ולא דברה
התורה אלא כנגדו, והיא המלחמה
התמידית של האדם מישראל להתגבר
על עמלק.

והמלה **תשכח** תִּדְרֹשׁ במשמעות
כפולה. **כפשוטו** וכמדרשו. **כפשוטו**
היפך הזכירה. **וכמדרשו** לשון מציאה.
שכן בארמית **לֹא תִשְׁכַּח** יתפרש **לא**
תמצא. מלחמתך תהיה מלחמת חרמה
עד שלא יִמָּצֵא אצלך כל שמץ ממנו,
מיצר הרע.

ועל דרך הצח, הטעם במלה **לֹא**
[תִשְׁכַּח] הוא בטפחא. **לֹא תִשְׁכַּח**.
והטפחא היא מעין הפסקה, **ולכן**
יִדְרֹשׁ לעומקו של מקרא, אם לא
תבער ממך את העמלק כליל, אז
תִשְׁכַּח, תמצאהו בכ יותר ויותר.

או פלג לדרך זו, אם **לֹא** תתן לו
מקום בעולמך, אז יתקיים בכ **תִשְׁכַּח**,
כפשוטו. **תִשְׁכַּח** ממנו. ואז גם **תִשְׁכַּח**

לעומקו של מקרא כי תצא

והוינן בה, לשיטת רש"י. מה היא יראת אלקים שהיה לכאורה ראוי לעמלק להיות, כדי לומר על עמלק **וְלֹא יֵרָא אֱלֹהִים.**

ויש לומר, שיראת אלקים שלו, של עמלק, **כביכול,** לעשות רצונו ית' להיות רצועת מרדות לישראל. והוא אינו יודע כי **כאשר** יעשה יותר מכפי **שְׁצֻנָה,** גָּמַר בו: **וְלֹא יֵרָא.** ואשר על כן יוטעם **וְלֹא יֵרָא,** בטיפחא. להיות כפירוש אוה"ח הק', שאינו ירא כאשר עושה יותר ממה שצוה. ולפירוש רש"י לא תיחשב כאן הטיפחא כהפסקה כנ"ל ולרש"י **עמלק הוא דאינו ירא,** בין אם הוא עושה יותר מכפי **שְׁצֻנָה** בין אם הוא עושה יותר מכפי **שְׁצֻנָה.**

ולעומקו של מקרא, ישלימו פירושיהם של רש"י ואוה"ח הק' זה את זה: כברכת יצחק לעשו שעמלק מצאצאיו: והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך. ופירושו כעין נוטריקון: תרי"ד - כאשר תראהו יורד ביראת שמים ופרקת עולו. שכאשר ישראל אינו ירא הרי עמלק רצועת מרדות. והוא ממלא אחר ציווי הקב"ה כראוי. ונחשב לו לעמלק שהוא ירא אלקים לעשות את דברו.

ושמא יש לומר משום טעם הטיפחא שבמילה **יֵרָא.** שכן הטיפחא היא כעין הפסקה, ובזה מתקשרת לתחילת הפסוק. למלה ואתה. וכה יקרא: **וְאַתָּה עֲיָף וַיִּגַע וְלֹא יֵרָא.** ועל דרך האפשר נראה שאוה"ח הק' חבר האתנחתא של **יִגַע עם הטיפחא של יֵרָא** יחדיו, כביכול ללא הפסק כלל, **וַיִּגַע וְלֹא יֵרָא,** אולי כפי שנרמז בשם הטעם עצמו - **אתנחתא במלה ויגע,** שמתוך שהיו נחים ביגיעתם, לא חשו לעמוד כנגד יצר הרע ולכן לא היו יראים. כי ביראת אלקים אין להרפות ואין לנוח ביגיעה. ולכן אתה עיף ויגע באתנחתא וממילא לא ירא אלקים.

ורש"י חש לאתנחתא לומר **עֲיָף וַיִּגַע** על ישראל, ולא **יֵרָא** אלקים על עמלק, ולא חש לטיפחא של ירא כהפסקה, אלא כטעם משלים לסוף הפסוק.

ונראה לישב דבריהם על דרך המוסר, כאמרו: **אם יִמָּצָא בך עמלק, אזי "וְלֹא יֵרָא" - אישראל קאי.** ואם לא יִמָּצָא בך עמלק, אזי **"וְלֹא יֵרָא" - אעמלק קאי,** כלומר שלא קיים שליחותו. ובלי יראת אלקים אין לו קיום.

לעומקו של מקרא כי תצא

רצועה מרדות לישראל, מזומן בכל
עת לפורענות.

וכן כבר פירש רש"י [שמות יז, ח']
ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו
למקרא זה הַיָּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם-
אֵינוּ: וַיָּבֹא עֲמֶלֶק, לומר תמיד אני
ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם
אומרים הַיָּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם-אֵינוּ,
חייכם שהכלב בא ונושך אתכם, ואתם
צועקים לי ותדעו היכן אני.

וכן נדרש שם [שמות יז, ח']
[תנחומא סוף בשלח] אין רפידים אֶלָּא
שָׁרְפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה, ולפיכך עֲמֶלֶק
בָּא עֲלֵיהֶם.

ואם כן מה חידוש יש כאן שבא עמלק
אם שקרת במידות.

ולעומקו של מקרא יש לומר
שהחידוש במשקר במידות ובמשקלות,
שידאג מבוא עמלק גם כאשר רפו ידיו
במידות הנפש. וכפי שאמר ר' אלעזר
בר' שמעון [קידושין מ:]: לפי שהעולם
נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו
עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את
עצמו ואת כל העולם לכף זכות עבר
עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו

וכאשר ישראל כן ירא אלקים, אין
לעמלק שליחות, ונחשב כמי שאינו
ירא, ואז נאמר בישראל תמחה את
זכרו. ובכך משלימים פירושי רש"י
ואוה"ח הק' זה את זה.

~~~~~

הסמיכות של משקלות

לעמלק [כה, יג-יז]

{יג} לא-יִהְיֶה לָּךְ בְּכִסֶּסֶךָ אָבוֹ וְאָבִי
גְדוֹלָה וְקִטְגָּה: {יד} לא-יִהְיֶה לָּךְ
בְּבִיתֶךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְדוֹלָה וְקִטְגָּה:
{טו} אָבוֹ שְׁלֵמָה וְצִדֵּל יִהְיֶה-לָּךְ אֵיפָה
שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה-לָּךְ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ
יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
נְתָן לָּךְ: {טז} כִּי תִוָּעֶבֶת יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
כָּל-עֲשֵׂה אֵלֶּה כָּל עֲשֵׂה עוֹל: {יז}
זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עֲשֵׂה לָּךְ עֲמֶלֶק בְּיָדֶךָ
בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

על סמיכות הפסוקים מפרש רש"י:
אם שקרת במדות ובמשקלות, הוי
דואג מגרוי האויב, שנאמר [משלי יא,
א'] מֵאֲזֵנֵי מֶרְמָה תִּוָּעֶבֶת ה' וכתוב
בתריה [פס' ב'] בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן.

ויש לשאול, והרי כבר פירש רש"י
[במדבר כ"א א'] ועמלק מעולם

לעומקו של מקרא כי תצא

להפטרת כי תצא

ה' דנחמתא

בנביא ישעיה פרק-נד פסוקים א'-י'

פסוקי ההפטרה

{א} רַגְי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה פֶּצְחִי רָגָה וְצִהְלִי לֹא-תֵלֶה כִּי-רַבִּים בְּנֵי-שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אֲמַר יְהוָה: {ב} הֲרַתִּיבִי | מְקוֹם אֶהְלֹךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ נְטוּ אֶל-תַּחֲשֻׁכֵי הָאֲרֶזִּיכִי מִיִּתְרֶיךָ וּמִדַּחֲיֶיךָ חֲזָקִי: {ג} כִּי-יִגְמִין וּשְׁמָאוֹל תִּפְלָצִי וְנִרְעָף גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשֻׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ: {ד} אֶל-תִּירָאֵל כִּי-לֹא תִבְזֹשִׁי וְאֶל-תִּפְלָמִי כִּי לֹא תִחַפְּרִי כִּי בָשֶׁת עֲלֹמֶיךָ תִּשְׁפָּחִי וְחֲרַפְתְּ אֶלְמִנוּתֶיךָ לֹא תִזְכְּרִי-עוֹד: {ה} כִּי בַעֲלֶיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שָׁמָּה וְגִאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל-הָאָרֶץ יִקְרָא: {ו} כִּי-כֹאשָׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאַשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אֲמַר אֱלֹהֶיךָ: {ז} בְּרַגְעַ קִטָּן עֲזוּבֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶשְׁבָּרְךָ: {ח} בְּשִׁצְפִי קִצְפִי הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַעַ מִמֶּךָ וּבִתְסֹד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אֲמַר גִּאֲלֶךָ יְהוָה: (ס) {ט} כִּי-מִי נָחַ נָאֹת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מִעֵבֶר מִי-נָחַ עוֹד עַל-הָאָרֶץ כִּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקֶּצֶף עֲלֶיךָ וּמִגֶּעֶר-בָּךְ: {י} כִּי הִתְרִיב יְמוּשׁוֹ וְהִגְבַּעוֹת תְּמוֹנָתָהּ וְחִסְדֶּי מֵאֲתָךְ לֹא-יְמוּשׁ וּבִרְיִת שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אֲמַר מְרַחֵם יְהוָה:

ואת כל העולם לכף חובה. והיינו מידות ומשקלות שבנפש.

ולפני ראש השנה, יחשב מידותיו. כגון: אָבֹן וְאָבֹן, כיצד הוא הֵבֵן כלפי אביו שבשמים.

אִיפֹה וְאִיפֹה, איפה הוא עומד, בדרגת היראת שמים שלו. גְּדוּלָּה או קְטָנָה. ובא הכתוב לומר לך שגם על רפיון במידות הנפש נשלח עמלק רצועת מרדות לישראל. ואשר על כן יקיים בעצמו מה שנאמר על משה רבנו וַיִּהְיֶי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ [שמות יז, יב'] שיהיו ידיו באמונה, באמונה של מידות ומשקלות תרתי משמע כנ"ל, וכן כפי התרגום שמוכנו תפילה לה' וַיְהִי יְדוּהִי פְרִיסָן בַּצֵּלוֹ [בתפילה] עַד דָּעַל שְׁמִשָּׁא, שיהיו ידיו פרוסות בתפילה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ, כל חדש אלול ועשרת ימי תשובה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ של שעת נעילה במוצאי יום הכיפורים, וכפי שנאמר בתפילת הנעילה לְמַעַן נִחְדַּל מַעֲשֶׂךָ יְדִינוֹ אֲזִי מוֹבִטָח לוֹ שְׁאִין עֲמֶלְךָ יִכּוֹל לוֹ, ויזכה בדין לו ולכל העולם כולו.

לעומקו של מקרא כי תצא

הבטחות: האחת: ניצחון על אויביה, ניצחון שאין אחריו הפסק כלל והוא ניצחון לְנֶצַח, והשניה: יציאה מהגלות.

ולכאורה היה ראוי לה להתרצות, אלא שאינה מתרצית על הבטחות לעתיד אלא במה שיאמר לה הקב"ה בהפטרה הששית [ישעיהו ס, א'] וקבֹוד יהוה עֲלֶיךָ זָרַח שכבר זָרַח עֲלֶיךָ אור הגאולה. עד כאן על פי אבודרהם על הפסיקתא.

וַיִּרְאָה לְמַעֲיִין כִּי בָזוּ הַהִפְטָרָה
הַחֲמִישִׁית המתחילה במלים רָגִי
עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה, מבקש הקב"ה לנחם את כנסת ישראל בהבטחת קיבוץ הגלויות לתוכה בשמחה.

וכן פירש המלבי"ם: רָגִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה - המליצה תדמה את המדינה כאם היולדת, ואת בני המדינה לילדיה, עפ"י דמה את ציון כאשה עקרה כי אינה יולדת בנים ויושבת שוממה, ואמר כי בכל זאת יבואו לה בנים רבים מרחוק, פתאום בלא חבלים וצירים, ותדמה כאשה שילדה בנים רבים, ולא חלה בחבלי יולדה, וז"ש פִּצְחִי רָגִי וְצִחִי לֹא חָלָה עוד יותר על מה שלא ילדת, במה שאת דומה

בביאור ההפטרה ושייכותה לפרשה

הפטרת כי-תצא היא ההפטרה **החמישית** מתוך שבע הפטרות הנחמה הנקראות מדי שבת עד ראש השנה הבא עלינו לטובה. והיא הנקראת ה' **דנחמתא**.

ומובא באבודרהם על פי הפסיקתא כי בשבע הפטרות דנחמתא שולח הקב"ה את נביאיו לנחם את כנסת ישראל ואינה מתרצית עד הנחמתא הששית והשביעית.

שכן **בנחמתא הראשונה** נחמו נחמו עמי בקש הקב"ה לנחמה על ידי ריבוי תפילות ותחנונים, ועדיין לא נתרצתה. **ובנחמתא השניה** ותאמר ציון עזבני ה', בקש הקב"ה לנחמה על ידי ריבוי בנים ועדיין לא נתרצתה. **ובנחמתא השלישית** בקש הקב"ה לנחם את כנסת ישראל, על ידי לימוד התורה הק', ועדיין לא נתרצית.

ובהפטרה הרביעית בקש הקב"ה לנחם את ישראל בכך שהוא המנחם, ולא על ידי שליח, וכן ע"י שתי

לעומקו של מקרא כי תצא

ועל דרך הסוד, נחמה חמישית זו היא בספירת **ההוד**, שכן מקומה של ספירת ההוד לאחר הספירה הרביעית שהיא הנצח. שכן סדרן: חסד גבורה תפארת **נצח והוד**. וזכר בה הרחמים, כפי שאמר **וּבְרַחֲמִים גְּדִלִים אֶקְבָּצֶךָ**, ורחמים היא אהבת ה', כנגד אהרון הכהן שהוא כנגד ספירת ההוד, אשר **ברחמיו** מברך לעמו ישראל **באהבה**, ועליו אמר הלל [פרקי אבות א, יב'] אוהב שלום ורודף שלום **אוהב את הבריות** ומקרבן לתורה. ואף שספירת ההוד היא מצד הדין, הרי הקב"ה פועל **ברחמים בדין**, **לקבץ נדחי עמו ישראל לתוכה, בשמחה**.

וכן ניקוד שם הוי"ה בספירת ההוד הוא **בְּקֶבֶץ** כזה: **יְהוֹה** וכן מנוקד שם ה' בתפילת שמונה עשרה בברכת "תקע בשופר" היא ברכת מקבץ נדחי עמו ישראל.

וספירת ההוד קשורה בקשר הדוק לספירת הנצח והן כמשלימות זו את זו, ואשר על כן היא **המשך** לספירת הנצח, וכן הנחמתא החמישית היא **השְׁלֵמָה והמשך** לנחמתא הרביעית. ובהיות הנחמתא הרביעית ענינה **יציאה** מן הגלות, תהיה הנחמתא

כאשה **שלא חלה** בחבלי יולדה, ולכן **רבים בני שוממה** מבני מדינה אחרת שהיתה בעולה שהיה לה בעל וילדה לו בנים. עכ"ל.

ולזה אמר {ב} **הַרְחִיבִי מְקוֹם אֶהְלֶךָ** וגו' להחזיק רוב הבנים, כלומר להכין מקום שיחזיק את כל הבנים המרובים אשר יקבצם אליך, עד אשר **יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי** וְנִרְעַף גּוֹזִים יִירָשׁ. ועוד מנחם אותה הקב"ה על ידי הנביא: **אֵל תִּירָאִי** שְׁמָא שׁוֹב תִּצְאִי לַגְּלוּת, כִּי לֹא בָשָׁר וְדָם גּוֹאֲלֶךָ כִּי אִם ה' צְבָאוֹת וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִירָא, הוּא גּוֹאֲלֶךָ וּמִקְבָּצֶךָ. ואמנם, {ז} **בְּרַגַע קָטָן עֲצַבְתִּיךָ**, אבל **בְּרַחֲמִים גְּדִלִים אֶקְבָּצֶךָ** ותחת אשר {ח} **בְּשַׁעַף קַצָּף הִסְתַּרְתִּי** פָּנַי רָגַע מִמֶּךָ, תחת זאת **וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ יְהוֹה**: ועניין הקצף שהזכיר הנביא הוא כעין **לשון נופל על הלשון**, שכן אותיות פ ו ב מתחלפות לעתים במדרשי חז"ל, ותחת אשר **קִצַּפְתִּי יִהְיֶה קִבְּצָתִי**. וזה סוד השבועה של קיבוץ הגלויות בזו הנבואה. {ט} **כִּי מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי מֵעֵבֶר מִי נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ כֹּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקִּצָּף עָלֶיךָ וּמִגָּעַר בָּךְ**:

לעומקו של מקרא כי תצא

ואע"פ שהפטרנו אינה מן ההפטרות אשר בהכרח נוגעות לפרשה, מכל מקום בזה יאות ושפיר **משתייכת ההפטרה לפרשתנו**, שכן **נסמכת ההפטרה למפטיר** שבפרשה והיא **מחיית עמלק**, וכדברי ר' יהודה במסכת סנהדרין [כ:]: וכן פסק הרמב"ם הלכות מלכים ומלחמות פרק א הלכה א:

שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה.

והרי **בנבואה** זו מבשר להם הנביא על **קיום התנאי המקדים** לשלש מצוות אלו, והוא **קיבוץ גלויות וכניסתן לארץ**.

ומעתה בלא דיחוי כלל, **על פי נחמת ה' יעמידו להם מלך**, כפי שנאמר בפרשה הקודמת, פרשת שופטים "שום תשים עליך מלך". **ויכריתו זרעו של עמלק** כפי המוזכר במפטיר בפרשתנו כי-תצא, **ויבנו להם בית הבחירה** כפי שיבואר בפרשה הבאה פרשת כי תבוא היא הבאת הביכורים לבית המקדש שיבנה בקרוב ממש, בב"א.

החמישית **קיבוץ הגלויות** לארץ הציב. שהן שתי פעולות נפרדות אמנם, אך משלימות זו את זו: לאחר **היציאה יתקבצו** כולן יחד אל הארץ הנספת, אל כור מחצבתן.

ומפליג **הנביא בהבטחת השם**, שגם אם ההרים ימושו ממקומם דבר שהוא רחוק מדרך הטבע, הרי חסד ה' יותר חזק מאיתני הטבע והוא לא ימוש לעולם. וכן גם אם הַגְבְּעוֹת תִּמְוֹטָנָה - דבר שהוא רחוק מדרך הטבע, הרי חסדי חזק מאיתני הטבע ולא ימוש מאתן וּבְרִית שְׁלוֹמִי לא תִּמוּט אָמַר מְרַחֵם יְהוָה. ובמה יהיו נִפְרָים רחמיו, כפי שאמר **וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבֹּץ**. ועל זה ראוי לך ליתן הודיה **והודאה** למקבצך. ואשר על כן **קיבוץ הגלויות הוא בספירת ההוד**.

ואף כי עדיין אין כנסת ישראל מתנחמת, אלא רק בנבואת הנחמה הששית והשביעית, מכל מקום הרי יש כאן **בנחמת קיבוץ הגלויות** שלב נוסף **בהתעצמות הנחמות** שהן הולכות ומתעצמות לקראת הנחמה השלימה, בתום שבע הנחמות, לטהרנו ולזכותנו לפני יום הדין.